

СТАТИСТИКА, ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657:330.8:167.7

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2026.3.24>

JEL Classification: M40, M41

Братчук Л.М.,
*канд. екон. наук, старший науковий співробітник,
 провідний науковий співробітник відділу
 аграрної економіки і продовольства,
 ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3040-3380>,
 Національна академія аграрних наук України, м. Київ*

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕОРІЙ (КОНЦЕПЦІЙ) ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Bratchuk L.M.,
*cand.sc.(econ.) senior research fellow,
 leading research fellow at the department of agrarian economics and food,
 National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv*

DEVELOPMENT OF INNOVATION THEORIES (CONCEPTS) AND THEIR IMPACT ON THE ACCOUNTING SUPPORT OF INNOVATION ACTIVITIES

Постановка проблеми. В умовах посилення глобалізаційних та інформаційних викликів інноваційна діяльність є основним напрямом розвитку національної економіки, яка визначається рівнем впровадження нововведень в процеси виробництва та управління. Крім того, значні можливості інноваційного процесу є одним із вагомих чинників, який забезпечує конкурентні переваги та збільшення доходності суб'єктів господарювання. Взаємодія науки і технологій стає все більш міцнішою, створюючи «сприйнятливий» та стимулююче середовище для розвитку інноваційної діяльності. Тому перехід на інноваційну модель розвитку економіки України вимагає вивчення еволюції економічних та інноваційних теорій тощо.

Водночас динамічні трансформації теоретико-методологічних засад інноваційного розвитку впливають на формування системи бухгалтерського обліку. Тобто виникає потреба в оновленні бухгалтерських теорій та практики відповідно до економічних, соціальних і технологічних умов. З цього приводу Г. Г. Кірейцев зазначав: «Однак розвитку не було, а якщо не було розвитку економічної теорії, то як могли розвиватись прикладні економічні теорії – а ніяк. Це ж стосується і теорії бухгалтерського обліку, в чому я мав змогу переконатися особисто» [1].

Крім того, виникає об'єктивна потреба в адаптації облікових інструментів до нових реалій «інноваційності» в контексті імплементації сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фундаментальних основ розвитку інноваційної економіки досліджували такі вітчизняні вчені: Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. [2], Володін С. А. [3], Курило Л. І. [4], Федотов А. А. [5], Пономаренко В. С., Малярець Л. М., Бараннік І. О., Балюк Ю. С. [6], Богашко О. Л. [7] та ін.

У сфері бухгалтерського обліку проблемним питанням бухгалтерського обліку в умовах інноваційного розвитку присвячені праці таких вчених, як: Кантаєва О. В. [8], Макарович В. К. [9], Легенчук С. Ф. [10], Ясишена В. В. [11], Ізмайлов Я. О. [12], а також вчених наукової школи ННЦ «Інститут аграрної економіки» на чолі з академіком НААН Жуком В. М. [13; 14].

Слід відзначити, що в історії становлення економічної науки простежується тісний зв'язок з розвитком бухгалтерського обліку. Дослідження розвитку теорій бухгалтерського обліку під впливом зміни вектору розвитку економічної думки здійснювалися багатьма вченими у бухгалтерській сфері. Так, Яценко В. Ф. розглядав вплив еволюційних змін у соціально-економічній системі на трансформацію теорії бухгалтерського обліку, підкреслюючи необхідність її модернізації відповідно до нових глобальних викликів [15].

Академік НААН Жук В. М. обґрунтував концептуальні підходи до розвитку бухгалтерського обліку в Україні на основі теорії інституціоналізму в частині запровадження МСФЗ, перегляду державної регламентації (регулювання) в сфері бухгалтерського обліку та розбудови професії і професійної самоорганізації бухгалтерів [13].

На особливу увагу заслуговує обґрунтована фізіократична доктрина розвитку бухгалтерського обліку через встановлення взаємозв'язку між економічним вченням фізіократів та ідентифікацією предмета й об'єктів обліку сільськогосподарської діяльності [14].

Незважаючи на суттєві здобутки зазначених вчених, залишається не достатньо вивченим та актуальним питання взаємозв'язку між емпіричним розвитком інноваційних теорій (концепцій) і теоретичним узагальненням обліку інноваційної діяльності, що обумовлено постійними технологічними та інформаційними викликами тощо.

Постановка завдання. Обґрунтувати теоретико-методичне наповнення обліку інноваційної діяльності через взаємозв'язок еволюції складових економічної (інноваційної) теорії та теорії бухгалтерського обліку, їх поглиблення в частині ідентифікації і розширення об'єктів обліку цієї діяльності. Визначити етапи та фактори що вплинули на розвиток інноваційної теорії з метою ідентифікації та розширення об'єктів обліку інноваційної діяльності

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепції інноваційної теорії зазнали значної трансформації у часі та періодах, набули нових форм та значень. Вчені, досліджуючи економічну теорію, підтвердили тісний зв'язок виробничих циклів з характером виникнення і поширення науково-технічних інновацій; ролі «творчості» у циклах економічного розвитку. Поступово і розширилось поле бухгалтерської науки про інновації, наповнивши її новим змістом та значенням. Тому нами досліджено розвиток інноваційної діяльності в аспекті провідних економічних (інноваційних) теорій, через вивчення і аналіз підходів представників економічних шкіл, які стояли у витоків формування класичних засад економіко-теоретичних наук. Такими представниками є: А. Сміт, Ф. Кене, Д. Рікардо, К. Маркс, Ж. Кондорсе, М. Туган-Барановський, М. Кондратьєв, К. Фрімен, В. Зомбарт, Й. Шумпетер, Е. М. Роджерс, Г. Менш, Е. Менсфілд, С. Кузнець, Р. Солоу, Дж. М. Кейнс, Т. Шульц, Г. Беккер, Б. Вейсборд, Дж. Мінцер та інші.

У сучасному світі представниками розвитку інноваційних концепцій є: Ф. Хайєк, П. Друкер, К. Кристенсен, К. Боулінг, П. Ерліх, Д. Медоус, А. Кляйхнехт, Е. Хансен, Р. Харрорд, Е. Домар, С. Подолінський, В. Вернадський, М. Руденко та ін.

Також відстежено тенденції становлення бухгалтерського обліку як інформаційної моделі в площині новаторства, інновацій, цифровізації та суттєвому збільшенню інформативності звітності. Це дозволило визначити етапи та фактори, що вплинули на розвиток та формування інноваційної теорії з метою ідентифікації та розширення об'єктів обліку інноваційної діяльності, які наведено на рис. 1.

I етап «Започатковування концептуальних основ» (напрями економічного вчення: меркантилізм (XV–XVI ст.), фізіократія (XVIII ст.), класична політична економія (XVII–XVIII ст). Представники: Ж. Кондорсе, А. Сміт, Ф. Кене, Д. Рікардо, К. Маркс та ін).

У період епохи «великих географічних відкриттів» у Європі XV–XVI ст., товарно-грошового розвитку, первісного розуміння багатства (капіталу) та необхідності його нагромадження з'явилась перша економічна школа (школа економічної теорії), яка названа згодом меркантилізм. Його представниками розвинуто процес «новаторського збагачення країни» в системі торгово-економічних відносин, розуміння якого виокремлює нові підходи для облікового узагальнення цього процесу.

Одним з мислителів, який пропагував ідею удосконалення людського розуму та розвитку самої людини, був видатний представник французького Просвітництва Ж. Кондорсе (1743–1794), який відомий працею «Ескіз історичної картини прогресу людського розуму». Мислителем окреслено важливість та необхідність зростання елементу «творчості», а також змістовності ролі працівника для розвитку прогресу. Як наслідок, закладено основи феномену «знання» та «людський капітал», які нині формують вартість нового продукту та набувають «інноваційного» значення в бухгалтерській практиці.

А. Сміт (1723–1790) у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» вказував на роль технологічних інновацій у забезпеченні зростання економічної продуктивності. Він зазначив, що велика частина технологічних новацій належала робітникам, які намагалися вдосконалити умови праці з метою одержання вищої зарплатні» [16]. Така ідея А. Сміта про зв'язок між матеріальним заохоченням, творчою ініціативою та технічним прогресом стала фундаментальною підставою для обліково-інформаційного забезпечення технологічних інновацій в бухгалтерській практиці.

Послідовником А. Сміта вважають Д. Рікардо, який, обґрунтовуючи вартісноутворювальну роль рідкості товарів, аргументував необхідність врахування властивостей «рідкості» та «корисності» у вартості нового (інноваційного) продукту. Цим самим посилено методичну складову оцінювання нового товару та «відкрито простір» для розвитку сучасної парадигми теорії вартості.

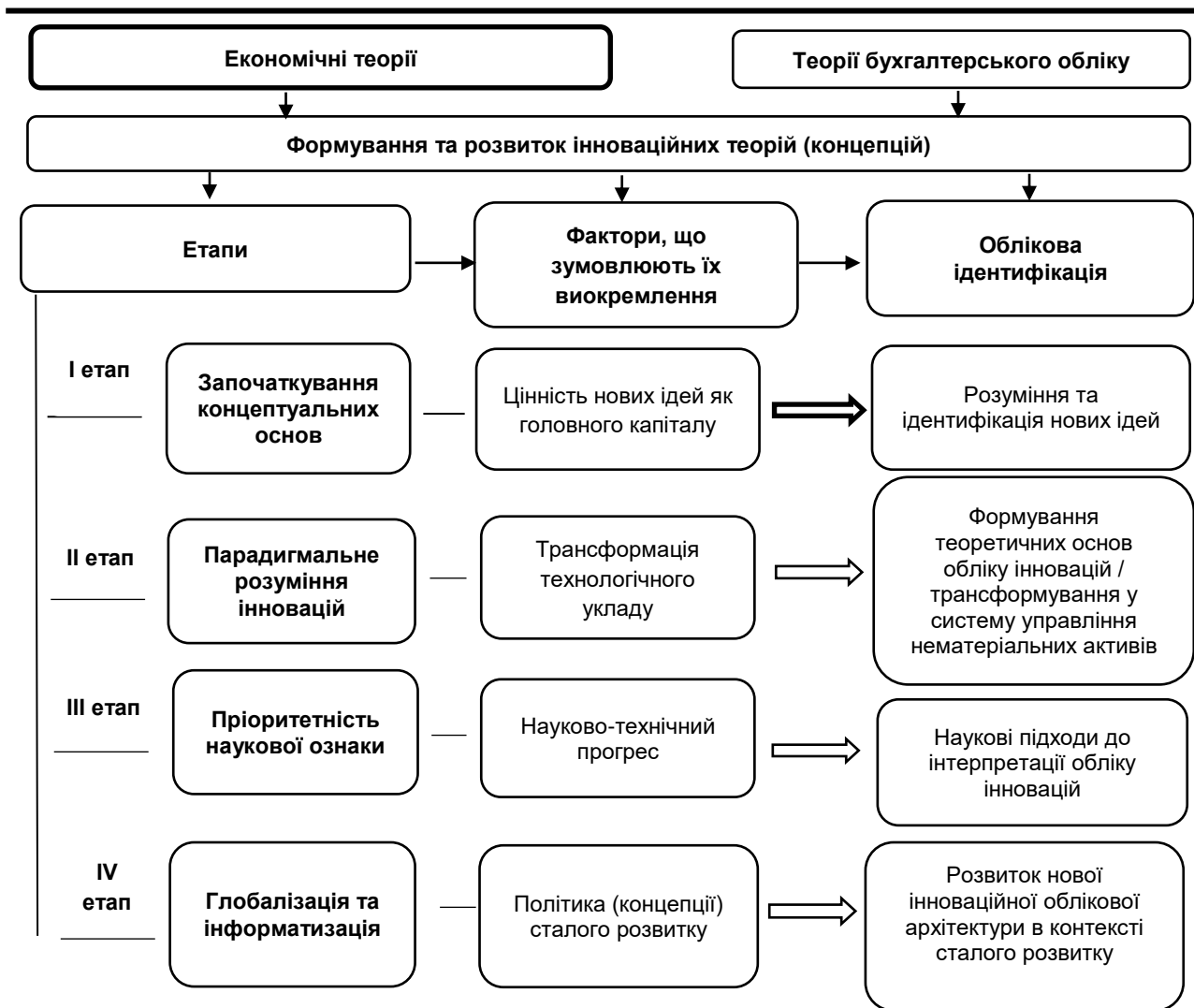

Рис. 1. Етапи та фактори формування й розвитку інноваційної теорії та їх вплив на ідентифікацію і розширення об'єктів обліку інноваційної діяльності

Джерело: розробка автора

Про значення науково-технічного прогресу у сфері економічних та суспільних відносин знаходимо в працях К. Маркса. Так, в його праці «Капітал» закладено глибоке розуміння механізмів економічних процесів, які нашоухують на осмислення нових ідей та інновацій як основи соціально-економічного розвитку. Крім того, через призму інвестування у нововведення, він наголошує на ролі людського чинника у формуванні капіталу, що за його визначенням як вартості, яка приносить додаткову вартість.

Відомо, що К. Маркс наголошував, що розвиток капіталізму повинен супроводжуватися функціонування ефективної системи бухгалтерського обліку. Так і розвиток («процвітання») інноваційної економіки неможливий без адекватної інноваційної платформи бухгалтерського обліку.

В. Сопко зазначає, що «найбільш суттєві теоретичні розробки бухгалтерської науки відносяться до XIV–XX століття нашої ери, починаючи з Л. Пачолі – 1494 р.» та відносить Франсуа Кене до числа тих вчених, які внесли найбільш суттєвий вклад в економічну теорію та правове обґрунтування бухгалтерського обліку як науки [17].

Ф. Кене вважають засновником фізіократизму. У своїй знаменитій роботі «Економічна таблиця» (1758) ним розкрито схему процесу виробництва; обґрунтовано модель кругообігу капіталу і економічного збагачення між класами суспільства. Взагалі, ним вперше розроблено схему руху товарних і грошових потоків у суспільстві, які розділені на основні та оборотні; ідентифіковано першопочаткові затрати й щорічні затрати. Зазначена класифікація трансформована у сучасну бухгалтерську практику.

Українська школа фізичної економії відома такими вченими, як С. Подолинський, В. Вернадський та М. Руденко, які надають пріоритет законам природи у розвитку економіки. Вчені по-своєму намагаються обґрунтувати розуміння економічних процесів через збереження та перетворення енергії як основного джерела збагачення. Крім того, ними «започатковано єдності того сегмента знання, який окреслює економічний аспект суспільного та загальноцивілізаційного буття» [18].

Звертаючись до закладеного теоретичного підґрунтя фізіократів, слід зазначити, що нині значення сегмента «знання» (розумова праця) для забезпечення соціально-економічного розвитку зростає, розширюється сприйняття його змісту як ключового джерела економічного зростання. А їх ідея природного порядку доповнила сферу бухгалтерського обліку такими поняттями, як: «розумова праця», «жива природа», «енергія прогресу» та «відновлювальна енергія» тощо. Серед об'єктів обліку, якими оперують вчені фізіократи в сучасному світі, слід виділити такі інтелектуальні об'єкти – інтелектуальний капітал, людський капітал, людські ресурси, інновації, природні ресурси.

Отже, перший етап облікового забезпечення інноваційної діяльності в системі економічних теорій, пов'язаний із розумінням цінностей нових ідей («інноваційних перетворень») з метою їх використання у виробництві та отримання збагачення. Розуміння та значення «нових ідей» природного порядку підтверджено також фізіократичною парадигмою, яку обґрунтовано вченими фізіократами. Саме в цей період закладаються першооснова і для облікового розуміння нових ідей та їх ідентифікації, а в подальшому їх врахування при формуванні системи обліку інноваційної діяльності, інформаційного забезпечення нововведень, пов'язаного з перетворенням енергії та їх оцінки; обліково-інформаційного забезпечення додаткової вартості щодо нововведень та визначення підходів до їх оцінки.

II етап «Парадигмальне розуміння інновацій» (XIX ст. – початок XX ст.). Напрями економічного вчення даного періоду щодо розвитку інноваційних теорій та взаємозв'язок з теоретичним наповненням обліку інноваційної діяльності представлено на рис. 2.

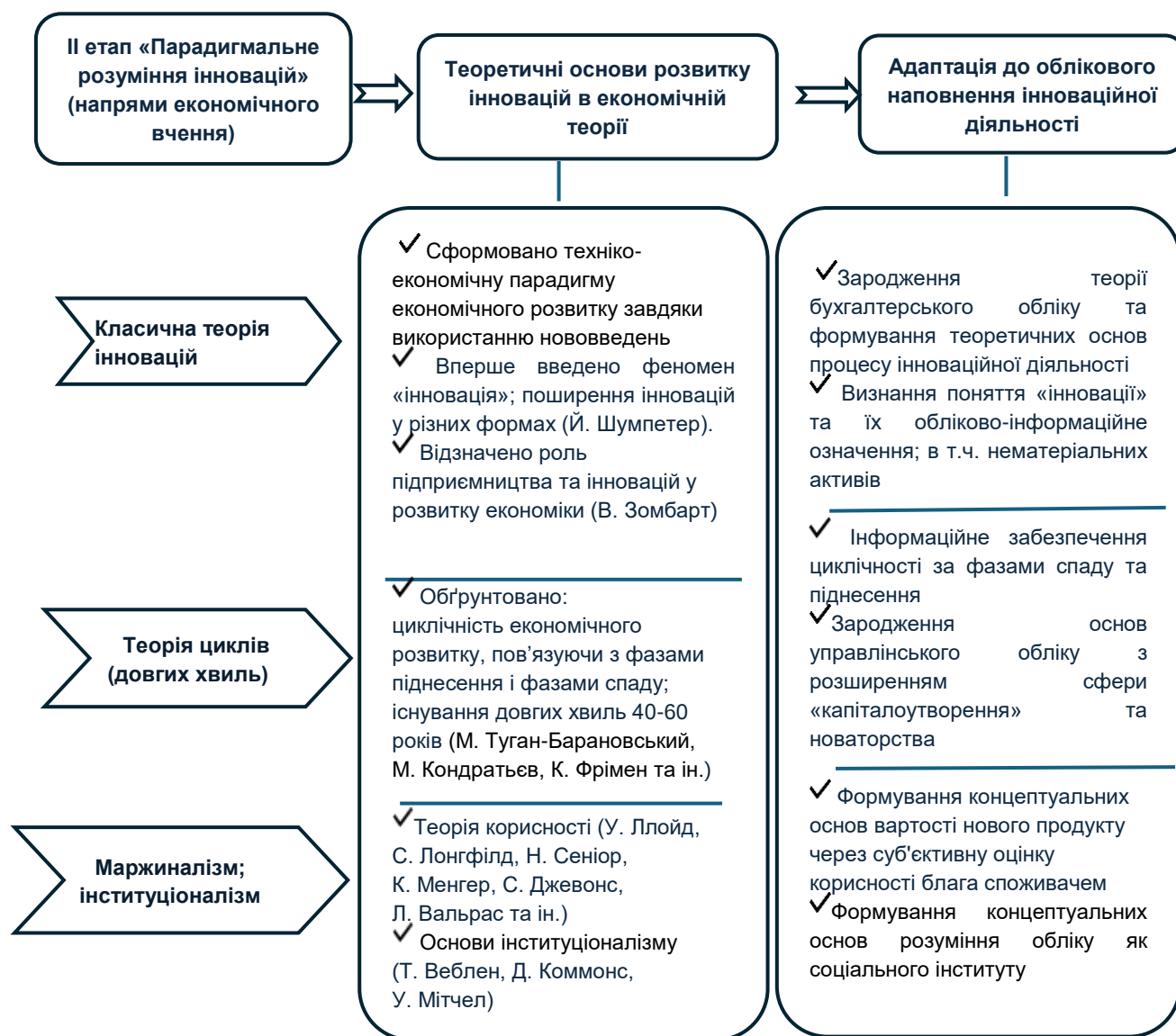

Рис. 2. Теоретичні основи розвитку інноваційної теорії, зумовлені трансформацією технологічного укладу та їх вплив на облікове забезпеченні інноваційної діяльності
Джерело: розробка автора

Одним з фундаторів інноваційної теорії був український дослідник М. Туган-Барановський (1865–1919). У фундаментальній праці «Промислова криза в сучасній Англії, її причини та вплив на народне життя» (1894) він довів ключове значення для мінімізації циклічності економічного розвитку нагромадження та інвестування позичкового капіталу в капітальні товари. За сучасною термінологією це інвестиційні, високотехнологічні, наукомісткі товари [19]. Незаперечною заслугою М. Туган-Барановського є дослідження в галузі обліку витрат і калькулювання собівартості продукції; розроблення класифікації основних і накладних витрат. Саме «осмислення» інноваційних витрат є важливим компонентом при визначенні результатів на кожній стадії інноваційного процесу від виникнення ідеї до перетворення у фізичну реальність.

Водночас формування грамотної інноваційної політики, з огляду на потреби виробництва та управління ними, стало поштовхом для виникнення виробничого (управлінського) обліку з розширенням сфери «капіталоутворення» та новаторства. У країнах з розвинутою економікою до середини 30-х років сформовано принципи директ-костингу як «обліку прямих затрат», назва якого була запроваджена в 1936 р. американцем Дж. Харрісом.

Інноваційний напрям узагальнив М. Туган-Барановського та розвинув Й. Шумпетер, якого визнають засновником інноваційної концепції соціально-економічного розвитку. Базові категорії інноваційного розвитку вперше висвітлено ним у книгах «Теорія економічного розвитку» (1911) [20], двотомнику «Ділові цикли» (1939) [21] та сьомій главі «Процес творчого руйнування» монографії «Капіталізм, соціалізм і демократія» (1942) [22].

Відповідно до інноваційної теорії Й. Шумпетера, основою інтенсивного економічного зростання є нововведення, поява нових товарів, технологій, нових форм організацій, нових ринків збуту тощо. Ним доведено, що тільки через так зване «творче руйнування» оновлюються економічні структури, відбувається рух економічної системи від одного стану рівноваги до іншого. Започаткування Й. Шумпетером розширеного розуміння інновацій «як структурного перетворення» привнесло в бухгалтерську науку парадигму «нових комбінацій» інноваційної діяльності, яка є актуальною і донині.

Дослідження впливу науково-технічного прогресу на соціально-економічний розвиток у країнах Заходу має свої концептуальні витoki в економічній думці маржиналізму, представниками якої є У. Ллойд, С. Лонгфілд, Н. Сеніор, К. Менгер, С. Джевонс, Л. Вальрас, Р. Дженнінгс. Найвідомішими представниками маржиналізму в Україні були Р. Орженцький, Д. Піхно, Є. Слуцький. Вчені економічної школи маржиналізму обґрунтовували, що в оцінці блага необхідно виходити не з величини затрат на його виробництво, а з його корисності та рідкості. Проте вчені зосередилися лише на одному аспекті формування ціни – суб'єктивній оцінці споживача, ігноруючи об'єктивні виробничі витрати. Відомо, що цей концептуальний розрив між теорією вартості та теорією корисності ціноутворенням був об'єднаний А. Маршаллом у загальній теорії ціни, зокрема, у роботі «Принципи політичної економії» (1890), де принцип граничної корисності визначає попит, а вартість виробництва – пропозицію. Надбання А. Маршалла стали основою як економічної, так і бухгалтерської наук і до нині. Саме з розвитком маржиналізму датують становлення бухгалтерської науки.

Взагалі, бухгалтерський облік існував в якості практичного мистецтва. Його відносили до різноманітних галузей наукового знання: математики, статистики, політекономії. Проте вченими зроблено спроби (намагання) рахівництво розглядати як окрему науку.

Формування теорії бухгалтерського обліку на початку ХХ століття пов'язують з науковими доробками американського економіста І. Фішера. Його «працю» «Природа капіталу і доходу» вважають працею з теорії бухгалтерського обліку, а самого Фішера – автором «першої економічної теорії бухгалтерського обліку» [23]. Так, фундаментальні напрацювання І. Фішера щодо механізмів грошового обігу, регулювання процентних ставок через рівень інфляції; обґрунтування вартості ресурсів та дисконтування майбутніх доходів сформували фундамент для сучасних облікових парадигм та концептуальних основ визначення справедливої вартості активів.

У цей період (наприкінці ХІХ ст. – початку ХХ ст.) класичної теорії економіки в Україні облікова наука формувалась під впливом таких вчених, як: О. Рудановський, Р. Вейцман, М. Кипарисов, О. Галаган, які надали обліку класового напрямку, в тому числі в контексті його соціалізації. Предметом обліку стали соціалістичні фонди та планова система, а нематеріальна складова «випала» із об'єктів бухгалтерського обліку.

Отже, II етап «Парадигмальне розуміння інновацій» пов'язаний із зміною технологічного укладу, введенням поняття інновацій та їхнім поширенням у різних формах, доведенням механізму циклічності економічного зростання завдяки інноваціям. Формування техніко-економічної парадигми стало базисом і для теоретичного наповнення облікової ідентифікації інноваційної діяльності, зокрема: визнання поняття «інновації», їх ідентифікації та обліково-інформаційного означення; зародження основ управлінського обліку з розширенням сфери «капіталоутворення» та новаторства; формуванням концептуальних основ вартості нового продукту та ін.

III етап. «Пріоритетність наукової ознаки» (30–90 рр. ХХ ст.). Формування та еволюція економічної думки протягом 1930–1990 років суттєво змінили парадигму сприйняття інновацій, трансформували її у фундаментальний рушій економічного зростання. Напрями економічного вчення

даного періоду щодо розвитку інноваційних теорій та взаємозв'язок з теоретичним наповненням обліку інноваційної діяльності представлено на рис. 3. При цьому саме наука, фундаментальні та прикладні досягнення становлять першооснову соціально-економічного поступу країни, створюючи базу для технологічного оновлення; забезпечують стратегічний фундамент для підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках тощо.

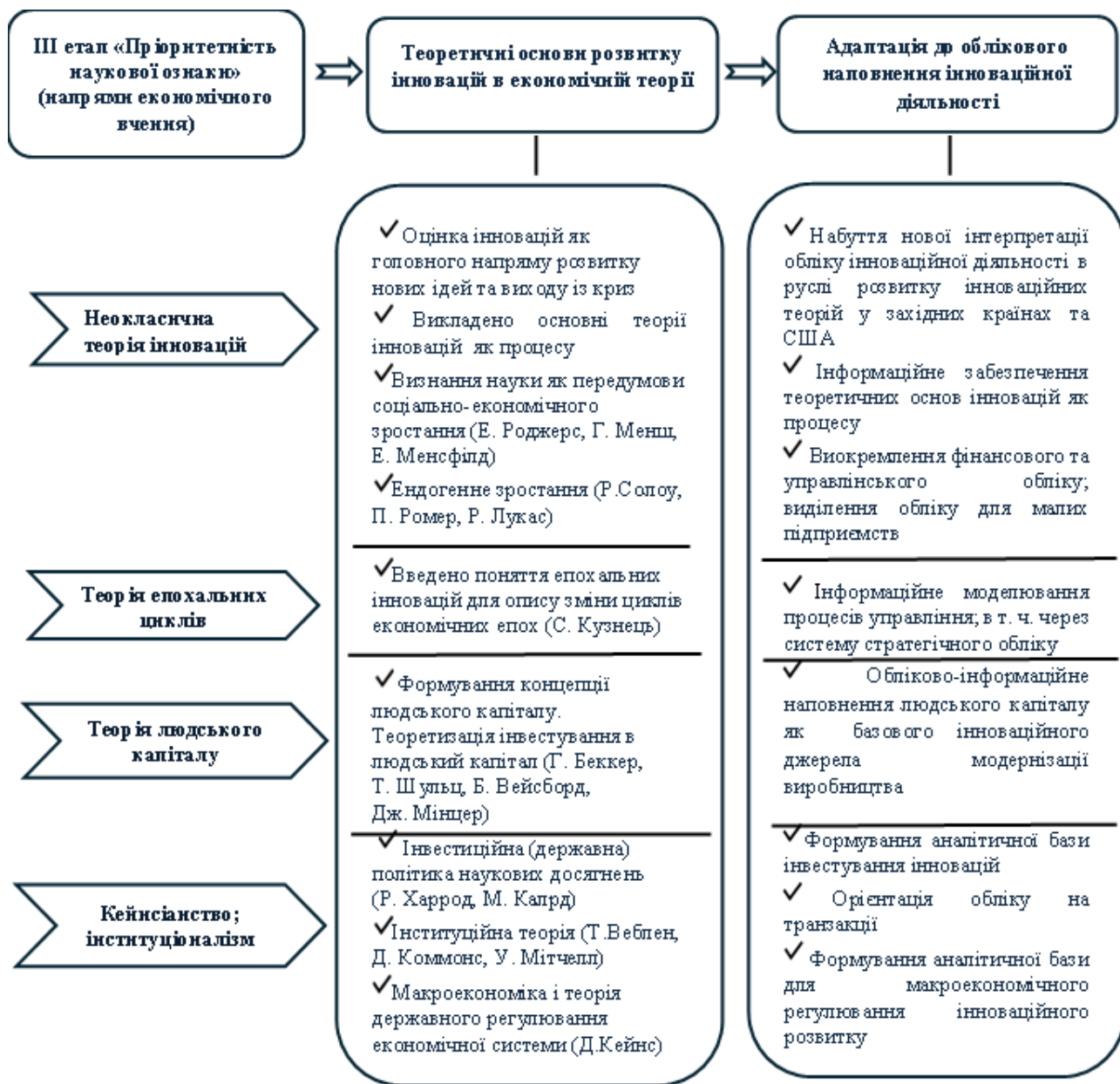

Рис. 3. Теоретичні основи розвитку інновацій в економічній теорії, зумовлені науково-технічним прогресом та їх вплив на облікове забезпечення інноваційної діяльності

Джерело: розробка автора

Вагомий внесок у розвиток теорії інновацій зробили Е. Роджерс (теорія дифузії інновацій), Г. Менш (інноваційні цикли), Е. Менсфілд (процес впровадження інновацій), С. Кузнець (довготривалі цикли інновацій), Р. Солоу (модель економічного зростання), Дж. М. Кейнс (роль держави у інноваційній активності), П. Ромер, Р. Лукас (теорія ендогенного зростання) та інші вчені. Ними сформовано теоретичну основу інноваційного розвитку та обґрунтовано, що наукові дослідження, нові технології, знання та людський капітал є визначальними чинниками економічного зростання.

Слід відмітити, що моделі Солоу, Ромера та Лукаса стали основою для розвитку сучасної теорії економічного зростання та розвинули необхідність врахування в складі «інноваційності» людського капіталу як важливого компонента економічного добробуту.

Теорія людського капіталу як окремий напрямок економічних напрацювань була сформована в

50–60-тих роках XX ст. завдяки роботам Т. Шульца та Г. Беккера, Б. Вейсборда, Дж. Мінцера та ін. Взагалі, людський капітал пов'язаний із процесами створення і реалізації нових ідей та наукових розробок, нової техніки та технології, освоєння знань та навиків. Тому вважають, що людський капітал є частиною інтелектуального капіталу. Саме в інноваціях проявляється економічна та соціальна активність людського капіталу; володіння інноваційними можливостями.

Д. Кейнс вважається основоположником теорії кейнсіанства і засновником макроекономіки. Ним досліджено роль інституту держави для інноваційної активності і не розвинуто ідею впливу науково-технічних досягнень на сферу економічних процесів. Однак, Д. Кейнсом закладено інтелектуальний простір щодо процесів інвестування як одного із факторів збільшення доходу, що залишається наріжним каменем для розуміння економічних криз і механізмів державного втручання.

Засновниками інституціональної теорії вважають Т. Веблена, Д. Коммонса, У. Мітчела, а їх продовжувачами – М. Вебера, В. Зомбарта, Дж. Гелбрейта, Д. Белла, Ф. Перру, Г. Мюрдала та ін.

Вони розглядали економічну систему через призму відносин між господарюючими суб'єктами, що формується під сукупною дією економічних, соціальних, політичних та психологічних чинників (інститутів). Тобто методологія теорії інституціоналізму ґрунтується на необхідності вивчення економічної системи через призму господарюючих зв'язків суб'єктів у контексті певних правил. З інституційними змінами пов'язують трансакційні витрати. «Дж. Коммонс увів поняття «трансакцій» та виділив їх три види: трансакція угоди, управління та раціонування» [24].

Так, професор Г. Г. Кірейцев вважає, що найбільший вплив на економіку, а відповідно й на бухгалтерський облік у розвинених країнах, справила неокласична теорія. Така теорія є основою державних економічних програм і механізмів. Під впливом останніх формуються завдання обліку та можливості реалізації його функцій [25].

Зміна вектору соціально-економічного розвитку в розвинутих країн під впливом «розширення» досягнень в науці та техніці спричинило необхідність перегляду концепцій управління та формування відповідної облікової аналітичної інформації. У міжнародній практиці розпочався процес гармонізації бухгалтерського обліку, що згодом призвело до запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та розвитку єдиних принципів підготовки фінансової інформації. Значна увага приділялась обліку нематеріальних активів, інтелектуального капіталу, інноваційних ресурсів і використанню інформаційних технологій у бухгалтерських системах. Важливим досягненням стало формування й розвиток систем управлінського та стратегічного обліку, розвиток методів калькулювання витрат, бюджетування та аналізу діяльності підприємств. Зазначені системи обліку збагатились такими інноваційними інструментами для управління, як: директ-костинг, «Activity Based Costing», ABC-костинг, таргет-костинг, кайзен-костинг, стандарт-кост, бечмаркінг та ін.

Саме із 30-х років відбувається переорієнтація бухгалтерської науки на радянську облікову систему. Це була замкнена система бухгалтерського обліку з чітко встановленими бухгалтерськими правилами та принципами, яка мала галузеву спрямованість. Не відмічалось і мотиваційних потреб та правил щодо облікового наповнення інноваційних процесів. З цього приводу Ю. А. Верига відзначає: «Бухгалтерський баланс було реформовано... З категорій балансу зникли поняття земля, надра, нематеріальні активи, рахунки і векселі до отримання та оплати, капітал тощо» [26]. Проте бухгалтерська наука «збагатилась» розробленими в СРСР методиками планування, калькулювання та визначення собівартості продукції (робіт, послуг), які є важливими і в напрямі формування та реалізації концептуальних основ інноваційної політики.

Отже, виділений III етап «Пріоритетність наукової ознаки», зумовлений розвитком науково-технічного прогресу. Сферою розвитку суспільства стають наукові відкриття і технічні досягнення, розширюючи сфери «капіталоутворення», інвестування та новаторства з врахування інституціональних змін. Як наслідок, сформовано наукові підходи до набуття нової інтерпретації обліку інноваційної діяльності в частині: інформаційного забезпечення теоретичних основ обліку інновацій як процесу; інформаційного моделювання процесів управління інноваціями, в т. ч. через систему стратегічного обліку; обліково-інформаційного наповнення людського капіталу; орієнтації обліку на транзакції.

IV етап «Глобалізація та інформатизація» (90 р. XX ст. і донині).

Фундаторами сучасних інноваційних концепцій вважають Ф. Хайєка, П. Друкера, К. Кристенсена, К. Боулдінга, П. Ерліха, Д. Медоуза, А. Кляйхнехта, Е. Хансена, Р. Харрода, Е. Домара, М. Кастельса, Г. Дейлі та ін. Науковий доробок цих вчених сформував методологічне підґрунтя для розуміння нової економічної моделі, де інновації є одним із важливих механізмів забезпечення сталого розвитку (рис. 4).

Ф. Хайєк у теорії інтелектуальної технології обґрунтував, що основним інструментом для розвитку інноваційної діяльності є ринок як інформаційна система. Так, генеруючи інформацію та знання, Ф. Хаєк довів, що основним фактором розвитку інноваційної діяльності є «результативність» інформації, яка залежить від доступності знань та здатності економічних суб'єктів реагувати на технологічні виклики. При цьому саме система бухгалтерського обліку фактично акумулює важливу складову інформаційної та знанневої бази, про яку писав Ф. Хайєк.

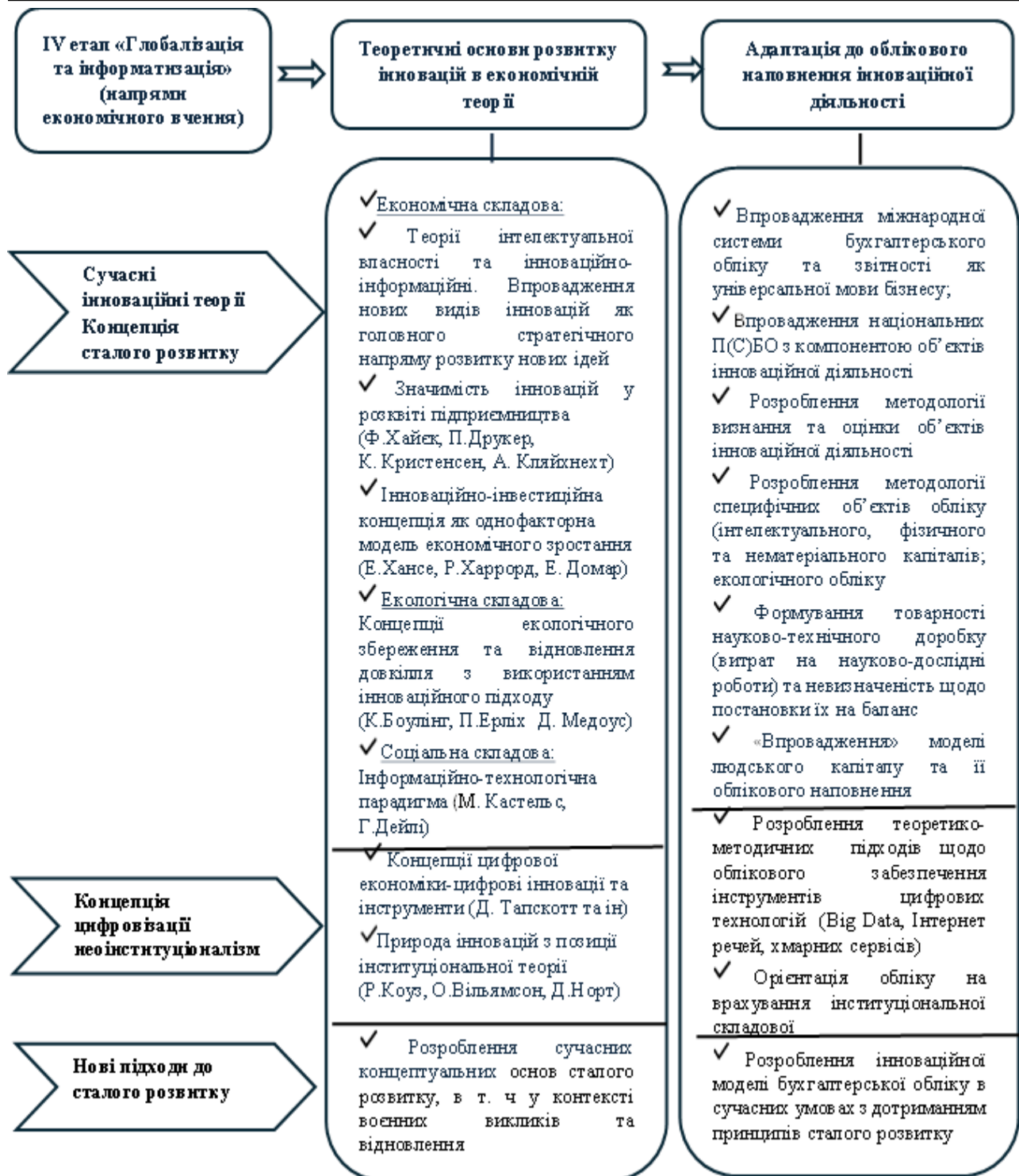

Рис. 4. Теоретичні основи розвитку інновацій в економічній теорії в контексті сталого розвитку та їх вплив на облікове забезпечення інноваційної діяльності

Джерело: розробка автора

П. Друкер у теорії інноваційної економіки та підприємницького суспільства розкрив теоретичні та практичні аспекти «суспільства знань» на яких базується сучасна інноваційна економіка; значимість інновацій у розвитку підприємництва, які втілюють нові ідеї у життя. Така концепція суспільства знань розширила і теоретичні основи розвитку бухгалтерської науки, зокрема щодо формування інформаційно-облікового простору інноваційної діяльності, як стратегічного чинника економічного зростання бізнесу.

Інноваційна теорія А. Кляйхнехта відома як наукова теорія, яка базується на класичних «Шумпетерських гіпотезах». Вчений досліджував виникнення інновацій як результат систематичних інвестицій у наукові дослідження та розробки. Ним виділено такі види інновацій як продуктивні,

технологічні, організаційні, маркетингові та ін. При цьому А. Кляйхнехт перевагу надає підричним інноваціям, які створюють нові функціональні можливості, формують нові ринки та змінюють конкурентне середовище.

Інноваційно-інвестиційна концепція, яка сформульована Е. Хансеном, Р. Харрордом та Е. Домаром, визнана як однофакторна модель економічного зростання, що окреслює вплив інвестицій на темпи економічного розвитку. Вченими також обґрунтовано необхідність здійснення регулювання інвестиційної діяльності та стимулювання інновацій через державні інструменти. Взагалі, інвестування як важлива складова інноваційної діяльності передбачає вкладення не лише в сучасні технології, а й у наукові дослідження та розробки. Відповідно, об'єктами бухгалтерського обліку стають витрати на наукові дослідження та розробки, інвестиції в сучасні технології, інтелектуальні активи й інші ресурси, що забезпечують створення та впровадження інновацій.

Посилення глобальних екологічних викликів сприяло пошуку нових підходів до вирішення екологічних проблем та їх катастрофічних наслідків. Теоретичні засади цього напряму досліджені такими вченими, як: К. Боулдінг, П. Ерліх та Д. Медоуз. Вони обґрунтували принципи раціонального природокористування, екологічної відповідальності та збереження довкілля.

Слід відмітити, що нині в умовах загострення екологічної кризи світова спільнота все більше орієнтується на потребу трансформації традиційних економічних моделей у бік екологічно орієнтованих підходів, які передбачають синергію економічного зростання, раціонального використання природних ресурсів та збереження екологічної рівноваги. Крім того, посилення екологічної безпеки пов'язано із наслідками терористичних воєнних дій РФ в Україні тощо.

Впровадження принципів сталого розвитку вимагає відходу від лінійної моделі економічного зростання до циркулярної, де технологічний прогрес визначає потреби екосистемної стабільності тощо. Саме поєднання моделей циркулярної економіки з біоекономікою, які спрямовані на забезпечення сталого економічного зростання на основі безвідходних технологій, сприятиме: раціональному використанню природних ресурсів; зменшенню антропогенного навантаження на довкілля; формуванню нових інноваційних бізнес-моделей та переходу до ресурсоефективного виробництва; використанню нових методів обліку, що відповідатиме процесу «виробляти, використовувати та відновляти».

Визнання та вирішення екологічних криз є передумовою концепції сталого розвитку, яка поєднує збалансований розвиток економічного, екологічного та соціального аспектів розвитку суспільства. Концепція направлена на реалізацію 17 Цілей сталого розвитку та вважається новою парадигмою економічного зростання.

Автором інноваційної економічної теорії сталого розвитку вважається Г. Дейлі – дослідник економічних аспектів забруднення довкілля та колишній економіст Світового банку. Він розглядає сталий розвиток як збалансований інноваційно-економічний прогрес цивілізації, що поєднує економічне зростання із збереженням довкілля, раціональним використанням ресурсів, подоланням бідності та забезпеченням соціальної справедливості [27].

Однією із основних особливостей моделі сталого розвитку є зміна фундаментальних підходів до розуміння інновацій, які набувають характеру комплексного процесу, спрямованого на одночасне створення економічної, соціальної та екологічної цінності, а не лише на технологічне оновлення виробництва. Тому сталий розвиток слід розглядати як (керовану систему) парадигму керованого зростання, яка, використовуючи новітні інформаційні технології, цифрові інновації та враховуючи інституціональну складову, дозволить спрогнозувати оптимальну модель інноваційного розвитку та продукувати новий компонент економічної інноваційно-інтелектуальної моделі в умовах сьогодення.

У сучасному світі процеси глобалізації М. Кастельс пов'язує з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та формуванням мережевого суспільства. На думку М. Кастельса, сучасне суспільство функціонує на основі глобальних потоків капіталу, інформації, технологій, організаційної взаємодії та комунікацій, що формують нові механізми економічної системи та інноваційного розвитку. У межах теорії інформаційного (мережевого) суспільства вчений обґрунтував перехід людства до нової епохи інформатизації, в якій ключовими чинниками соціально-економічного розвитку стають інформація, знання та цифрові технології тощо.

Забезпеченню стійкості у стратегічні перспективи сприяють цифрові технології та платформи, які підвищують ефективність діяльності будь-якої галузі. Як засіб сталого розвитку та інформатизації цифровізація сприятиме зниженню екологічних та соціальних ризиків, ефективному управлінню процесами, в т.ч. інноваційними, і відповідно стійкому бізнес середовищу.

Розвинуте цифрове середовище не тільки впливає на економічну систему, але й розширює горизонти облікового інформаційного простору і, відповідно сприяє впровадженню цифрових технологій у бухгалтерську справу. Цьому явно сприяють нові інноваційні інструменти, зокрема блокчейн, інтернет речей, великі дані, хмарні технології, штучний інтелект, які активно входять в життя сучасного бізнесу тощо. Це потребує трансформації традиційних підходів бухгалтерського обліку відповідно до вимог цифрової економіки, спрямованої на формування належного інформаційного забезпечення та створення умов для практичної реалізації інноваційної діяльності.

Взагалі, цифрова економіка є наслідком глибокої трансформації економічних систем під впливом сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Питома вага цифрової економіки у світовому ВВП становить 15,5 %. У США частка цифрової економіки займає 21,6 % від ВВП, у Китаї – 30 %. Електронна комерція становить 36 % світового ВВП, у тому числі в Республіці Корея – 84 % ВВП, в Японії – 61 %, у США – 46 % [28]. Розраховано, що застосування цифрових технологій дозволить підвищити продуктивність праці на 40 %.

Слід відмітити, що нині в західних країнах відбувається процес зміщення інвестиційних вкладень з фізичного капіталу в людський. За оцінками світового банку (World Bank), на частку людського капіталу припадає в середньому 67 % світового багатства. У вартісному виразі людський капітал розглядають як частку національного доходу країни; як показник для визначення креативності та інноваційності економіки. Саме розвиток науки та економіки визначається якістю людського капіталу.

Людський капітал слід розглядати як інноваційний актив, який через знання, здібності, креативність та інвестиції у його розвиток, сприяє генерації нововведень, забезпечує їх економічну цінність та виступає ключовим фактором інноваційного зростання і сталого розвитку. За таких умов людський капітал набуває статусу стратегічного ресурсу, що потребує розроблення сучасних підходів до його оцінки та відображення у системі бухгалтерського обліку як складової інноваційного потенціалу підприємства. Особливо це важливо у контексті стратегування відновлення та післявоєнного розвитку України.

Поглиблення технологічних, екологічних та інформаційних трансформацій зумовило активізацію досліджень економічних процесів у межах неінституціонального напрямку економічної науки. Представники неінституціональної теорії Р. Коуз і Д. Норт обґрунтували визначальну роль інститутів та інституційного середовища у забезпеченні ефективності економічних процесів, зниженні трансакційних витрат і формуванні умов для інноваційного розвитку. У межах інституціонального підходу інноваційна діяльність розглядається як результат взаємодії формальних і неформальних інститутів, що визначають умови створення інновацій, їх впровадження та комерціалізації.

Інституціональний підхід набув важливого значення і в розвитку бухгалтерської облікової науки. У працях О. М. Петрука, Л. А. Чайковської, В. М. Метелиці, О. О. Канцурова розвинуто окремі положення інституціональної теорії бухгалтерського обліку та обґрунтовано необхідність трансформації облікової системи відповідно до інституціональних запитів і змін економічного середовища тощо.

Так, академік НААН Жук В. М., розглядаючи бухгалтерську діяльність в якості соціально-економічного інституту, окреслив застосування інституціональних підходів для вирішення проблем облікової науки та обґрунтував концептуальні основи інституційної теорії бухгалтерського обліку.

Глобалізація та євроінтеграція вимагає впровадження сталих практик та відповідного бухгалтерського супроводження. Система бухгалтерського обліку є інформаційним «супроводжувальним» інструментом, що дозволить підтримати баланс між економікою, суспільством та довкіллям. При цьому питання гармонізації бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів та європейських директив набувають важливого значення, особливо в межах парадигм сталого розвитку та інформатизації суспільства.

Отже, виділений IV етап «Глобалізація та інформатизація», зумовлений стрімким розвитком інноваційної діяльності та необхідністю виходу на траєкторію сталого розвитку. Майбутнє сталого розвитку залежить від здатності світової спільноти спрямувати інноваційний потенціал на розв'язання глобальних екологічних та соціальних завдань через цифрові мережі. Саме парадигма сталого розвитку включає вимоги до екологічного збереження довкілля, соціальної справедливості, впровадження нових технологій (інновацій), в т. ч. цифрових, та новацій в системі бухгалтерського обліку, особливо в умовах міжнародної координації. Таке розширення інновативно-інноваційної сфери та превалювання в цифрових бізнес-моделях нематеріальної складової потребує опрацювання нових теоретичних та методичних механізмів нової інноваційної облікової архітектури в контексті сталого розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, сучасний етап розвитку економічної науки відмічається розширенням економічних теорій, що зумовлено трансформацією факторів економічного розвитку, зростанням ролі знань, інтелектуального капіталу та інновацій. Водночас у межах економічної теорії сформувався самостійний напрям – інноваційні теорії, положення яких стали теоретичною основою дослідження інноваційної діяльності та розвитку її облікового забезпечення. Це виокремлення підтверджено дослідженням та виділенням чотирьох етапів: 1) започаткування концептуальних основ; 2) парадигмального розуміння інновацій; 3) пріоритетності наукової ознаки; 4) глобалізації та інформатизації, а також факторів, що зумовлюють цю етапність: 1) цінність нових ідей як головного капіталу; 2) трансформація технологічного укладу; 3) науково-технічний прогрес; 4) політика (концепції) сталого розвитку. За даними етапами можливо прослідкувати формування та розвиток ідентифікації та розширення об'єктів обліку інноваційної діяльності, а саме: розуміння та ідентифікація нових ідей; формування теоретичних основ обліку інновацій; наукові підходи до інтерпретації обліку інновацій; розвиток нової інноваційної облікової архітектури в контексті сталого розвитку.

Література

1. Кірейцев Г. Г. Необхідність оновлення теорії обліку: виклик часу. *Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, міжпредметні зв'язки*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 лют. 2015 р.). Київ, ННЦ «ІАЕ», 2015. С. 13-16. URL: https://magazine.faaf.org.ua/images/stories/zb_conference/zb_conf_2015-26-02.pdf (дата звернення: 02.05.2026)
2. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи : колективна монографія / Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2014. 516 с.
3. Володін С. А., Чекамова О. І. Теоретичні засади формування і реалізації інноваційного потенціалу в розвитку економіки. *Економіка АПК*. 2017. №5. С. 65-72. URL: https://eaprk.com.ua/web/uploads/pdf/e_aprk_2017_5_3_-65-72.pdf (дата звернення: 04.05.2026).
4. Курило Л. І. Інтелектуальний капітал в аграрній сфері економіки : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 322 с.
5. Федотов А. А. Основні концепції інноваційного розвитку: історичний аналіз. *Вісник Донецького національного університету. Економіка і право*. 2008. Вип. 2. С. 203–208.
6. Пономаренко В. С., Малярець Л. М., Бараннік І. О., Балюк Ю. С. Положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпортової діяльності суб'єктів господарювання у воєнних і повоєнних умовах. *Проблеми економіки*. 2023. № 2 (56). С. 87-98. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-2-87-98>
7. Богашко О. Л. Еволюція теоретичних підходів до інноваційного розвитку в економічній науці. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. № 2. С. 23-29. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2013_2_4
8. Кантаєва О. В. Бухгалтерський облік та аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2011. 36 с.
9. Макарович В. К. Бухгалтерський облік інноваційного капіталу підприємства: теоретико-методологічні аспекти: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2025. 40 с.
10. Легенчук С. Ф. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04. Київ, 2006. 21 с.
11. Ясишена В. В. Методологія та організація обліку нематеріальних активів : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09. Тернопіль, 2020. 40 с.
12. Ізмайлов Я. О. Бухгалтерський облік та аналіз господарської діяльності підприємств в умовах інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2018. 41 с.
13. Жук В. М. Інституційний підхід до розв'язання проблем бухгалтерського обліку в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. Вип. 163 (2). С. 11–17. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/institucionalniy-pidhid-do-rozv-yazannya-problem-buhgalterskogo-obliku-v-ukraini.html> (дата звернення: 04.05.2026).
14. Жук В. М., Мельничук Б. В., Остапчук С. М. Фізюократична доктрина розвитку бухгалтерського обліку : колективна монографія. Київ : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2015. 234 с.
15. Яценко В. Ф. Що таке «традиційна» теорія бухгалтерського обліку та чому її критикують? *Економіка харчової промисловості*. 2020. Т. 12, Вип. 2. С. 82-90. DOI: 10.15673/fie.v12i2.1744
16. Захарченко В. І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2012. 448 с.
17. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: поняття, сутність. *Вісник ЖІТІ*. 2000. № 12. С. 51-60.
18. Фізична економія у вимірах теорії і практики господарювання : колективна монографія / Жук В. М., Гайдучський П. І., Гринів Л. С. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 502 с.
19. Шевченко О. О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2012. 280 с.
20. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / пер. з англ. Василя Старка. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.
21. Schumpeter J. A. *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*. NY. : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1939. 461 p.
22. Шумпетер Й. А. Капіталізм, соціалізм і демократія / пер. з англ. В. Ружицького та П. Таращука. Київ : Основи, 1995. 528 с.
23. Mouck T. Irving Fisher and the Mechanistic Character of Twentieth Century Accounting Thoughts. *The Accounting Historians Journal*. 1995. № 22 (2). P. 43–83. DOI: <https://doi.org/10.2308/0148-4184.22.2.43>
24. Commons J. R. Institutional economics. *American Economic Review*. 1931. Vol. 21, no. 4. P. 648-

657. URL: <https://la.utexas.edu/users/hcleaver/368/368commonsoninstitutionalecontable.pdf> (дата звернення: 04.05.2026).
25. Кірейцев Г. Г. Методологічні засади формування та розвитку національної системи обліку в Україні. *Вісник ЖДТУ*. 2003. № 2(24). С. 103-108.
26. Верига Ю. Історичний аспект розвитку Балансу та використання його в аудиті. *Вісник Тернопільської академії народного господарства*. 2002. № 3. С. 152-156.
27. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку : пер. з англ. Київ : Інтелсфера, 312 с.
28. Digital Economy Report, 2019. Washington, DC. URL: <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2019> (дата звернення: 04.05.2026).

References

1. Kireitsev, H.H. (2015), "The need to update accounting theory: a challenge of the times", *Rozvytok bukhgalterskoho obliku: teoriia, profesiia, mizhpredmetni zviazky: materialy IX Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Development of Accounting: Theory, Profession, Interdisciplinary Links: Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference], (Kyiv, 26 February 2015), NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, pp. 13-16, available at: https://magazine.faaf.org.ua/images/stories/zb_conference/zb_conf_2015-26-02.pdf (access date May 02, 2026).
2. Lupenko Yu.O., Malik M.Y., Shpykuliak, O.H. (2014), *Innovatsiine zabezpechennia rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy: problemy ta perspektyvy* [Innovative Support for the Development of Ukraine's Agriculture: Problems and Prospects], monograph, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 516 p.
3. Volodin, S.A. and Chekamova, O.I. (2017), "Theoretical foundations of the formation and implementation of innovative potential in the development of the economy", *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 65-72, available at: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/e_apk_2017_5_3_-65-72.pdf (access date May 04, 2026).
4. Kurylo, L.I. (2012), *Intelektualnyi kapital v ahrarnii sferi ekonomiky* [Intellectual capital in the agricultural sector of the economy], monograph, NNTs "Instytut ahrarnoi ekonomiky", Kyiv, Ukraine, 322 p.
5. Fedotov, A.A. (2008), "Basic concepts of innovative development: historical analysis", *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomika i pravo*, iss. 2, pp. 203–208.
6. Ponomarenko, V.S., Maliarets, L.M., Barannik, I.O. and Baliuk, Yu.S. (2023), "The provisions of the conception of transformation of the innovative development of export-import activities of economic entities in the wartime and post-war conditions", *Problemy ekonomiky*, no. 2 (56), pp. 87-98, DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-2-87-98>
7. Bohashko, O.L. (2013), "Evolution of theoretical approaches to innovative development in economic science", *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, no. 2. pp. 23-29. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2013_2_4
8. Kantaieva, O.V. (2011), "Accounting and analysis of innovative activities of enterprises: organization and methodology", Thesis abstract of Dr.Sc.(Econ.), 08.00.09, Derzhavnyi universytet "Zhytomyrska politekhnika", Zhytomyr, Ukraine, 36 p.
9. Makarovych, V.K. (2025), "Accounting of innovative capital of the enterprise: theoretical and methodological aspects", Thesis abstract of Dr.Sc.(Econ.), 08.00.09, Derzhavnyi universytet "Zhytomyrska politekhnika", Zhytomyr, Ukraine, 40 p.
10. Lehenchuk, S.F. (2006), "Accounting reflection of intellectual capital", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.06.04, Kyiv, Ukraine, 21 p.
11. Yasyshena, V.V. (2020), "Methodology and organization of accounting for intangible assets", Thesis abstract of Dr.Sc.(Econ.), 08.00.09, Ternopil, Ukraine, 40 p.
12. Izmailov, Ya.O. (2018), "Accounting and analysis of economic activities of enterprises in the conditions of investment and innovative development of the economy of Ukraine", Thesis abstract of Dr.Sc.(Econ.), 08.00.09, Zhytomyr, Ukraine, 41 p.
13. Zhuk, V.M. (2011), "Institutional approach to solving accounting problems in Ukraine", *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, Issue 163(2), pp. 11-17, available at: <https://magazine.faaf.org.ua/institucionalniy-pidhid-do-rozv-yazannya-problem-buhgalterskogo-obliku-v-ukraini.html> (access date May 04, 2026).
14. Zhuk, V.M., Melnychuk, B.V. and Ostapchuk, S.M. (2015), *Fiziokratychna doktryna rozvytku bukhgalterskoho obliku* [The Physiocratic doctrine of accounting development], Natsionalnyi naukovyi tsentr "Instytut ahrarnoi ekonomiky", Kyiv, Ukraine, 234 p.
15. Yatsenko, V.F. (2020), "What "traditional" theory of accounting means and why is it criticized?", *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, Vol. 12, Issue 2, pp. 82-90. DOI: 10.15673/fie.v12i2.1744
16. Zakharchenko, V.I. (2012), *Innovatsiyni menedzhment: teoriia i praktyka v umovakh transformatsii ekonomiky* [Innovation Management: Theory and Practice in the Context of Economic Transformation], TsUL, Kyiv, Ukraine, 448 p.

17. Sopko, V.V. (2000), "Accounting: concept, essence", *Visnyk ZhITI*, no. 12, pp. 51-60.
18. Zhuk, V.M., Haidutskyi, P.I., Hryniv L.S. et al. (2015), *Fizychna ekonomiiia u vymirakh teorii i praktyky hospodariuvannia* [Physical Economy in the Dimensions of Economic Theory and Practice], NNTs "Instytut aharnoyi ekonomiky", Kyiv, Ukraine, 502 p.
19. Shevchenko, O.O. (2012) *Istoriia ekonomiky ta ekonomichnoi dumky: suchasni ekonomichni teorii* [History of Economics and Economic Thought: Modern Economic Theories], TsUL, Kyiv, Ukraine, 280 p.
20. Shumpeter, J.A. (2011), *Teoriia ekonomichnoho rozvytku. Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidotka ta ekonomichnoho tsyклу* [The Theory Of Economic Development. An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, And The Business Cycle], translated from English by Vasyl Stark, Vydavnychi dim "Kyievo-Mohylianska akademiia", Kyiv, Ukraine, 242 p.
21. Schumpeter, J.A. (1939), *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*. NY. : McGraw-Hill Book Company, Inc., 461 p.
22. Shumpeter, J.A. (1995), *Kapitalizm, sotsializm i demokratiia* [Capitalism, socialism and democracy], translated from English by V. Ruzhytskoho, P. Tarashchuka, Osnovy, Kyiv, Ukraine, 528 p.
23. Mouck, T. (1995), "Irving Fisher and the Mechanistic Character of Twentieth Century Accounting Thoughts", *The Accounting Historians Journal*, no. 22 (2), pp. 43–83, DOI: <https://doi.org/10.2308/0148-4184.22.2.43>
24. Commons, J.R. (1931), "Institutional economics", *American Economic Review*, Vol. 21, no. 4, pp. 648-657, available at: <https://la.utexas.edu/users/hcleaver/368/368commonsoninstitutionalecontable.pdf> (access date May 04, 2026).
25. Kireitsev, H.H. (2003), "Methodological principles of the formation and development of the national accounting system in Ukraine", *Visnyk ZhDTU*, no. 2(24), pp. 103-108.
26. Veryha, Yu. (2002), "Historical aspect of the development of the Balance Sheet and its use in auditing", *Visnyk Ternopilskoi akademii narodnoho hospodarstva*, no. 3, pp. 152-156.
27. Daly, H. (2002), *Poza zrostanniam. Ekonomichna teoriia staloho rozvytku* [Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development], translated from english, Intelsfera, Kyiv, Ukraine, 312 p.
28. Digital Economy Report (2019), Washington, DC, available at: <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2019> (access date May 04, 2026).

Братчук Л.М.

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ ТЕОРІЙ (КОНЦЕПЦІЙ) ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета. Обґрунтування теоретико-методичного наповнення обліку інноваційної діяльності через взаємозв'язок еволюції складових економічної (інноваційної) теорії та теорії бухгалтерського обліку, їх поглиблення в частині ідентифікації і розширення об'єктів обліку цієї діяльності.

Методика дослідження. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: аналіз, синтез, індукція, дедукція, ідеалізація, що забезпечує розгляд розвитку економічних, інноваційних теорій і теорій бухгалтерського обліку, визначення їх взаємозв'язку та тенденцій еволюції. Це дало можливість виділити етапи та фактори формування й розвитку інноваційної теорії та їх вплив на ідентифікацію і розширення об'єктів обліку інноваційної діяльності. Системний підхід – для розгляду бухгалтерського обліку інноваційної діяльності як цілісної інформаційної системи, що формується під впливом розвитку економічних теорій. Монографічний метод – для критичного аналізу та узагальнення наукових праць, присвячених розвитку економічних, інноваційних теорій (концепцій) і теорій бухгалтерського обліку в частині інновацій. Метод моделювання – для формування концептуального уявлення об'єктів обліку інноваційної діяльності відповідно до сучасних економічних та інноваційних теорій. Абстрактно-логічний метод – для теоретичного узагальнення результатів дослідження, формування наукових положень, обґрунтування висновків і визначення методологічних напрямів розвитку бухгалтерського обліку інноваційної діяльності.

Результати дослідження. Обґрунтовано, що розвиток інноваційних теорій (концепцій) відбувається еволюційним шляхом як «виклик» назрілим потребам життєдіяльності суспільства. Відмічено роль науки у соціально-економічному розвитку суспільства та підвищення ефективності економічних систем. Досліджено вплив еволюційних змін у формуванні та розвитку інноваційних теорій на трансформацію теорії бухгалтерського обліку. Обґрунтовано необхідність узгодження теоретико-методологічного базису бухгалтерського обліку інноваційної діяльності з теоретичним пластом економічних (інноваційних) теорій, які прийняті суспільством і набувають певної інтерпретації. Закладено фундаментальні основи стосовно ідентифікації об'єктів та предметів інноваційної діяльності, що в подальшому передбачає уточнення теоретико-методологічних основ та виокремлення парадигмальних підходів до обліку інноваційної діяльності.

Наукова новизна результатів дослідження. Набуло подальшого розвитку наукове розуміння формування та розвитку інноваційної теорії шляхом виділення чотирьох етапів: 1) започаткування концептуальних основ; 2) парадигмального розуміння інновацій; 3) пріоритетності наукової ознаки; 4) глобалізації та інформатизації, а також факторів, що зумовлюють цю етапність: 1) цінність нових

ідей як головного капіталу; 2) трансформація технологічного укладу; 3) науково-технічний прогрес; 4) політика (концепції) сталого розвитку, що дозволяє поглибити економічні теорії й теорії бухгалтерського обліку в частині ідентифікації та розширення об'єктів обліку інноваційної діяльності.

Практична значущість результатів дослідження. Запропоновані положення можуть бути використані для подальшого розвитку теоретичних і практичних аспектів обліку інноваційної діяльності; визначення змістовного наповнення напрямів розвитку моделі обліку інноваційної діяльності з метою ефективного управління цією діяльністю.

Ключові слова: економічна теорія, інноваційна теорія (концепції), теорія бухгалтерського обліку, бухгалтерський облік, інноваційна діяльність, об'єкт бухгалтерського обліку, обліково-інформаційне забезпечення.

Bratchuk L.M.

DEVELOPMENT OF INNOVATION THEORIES (CONCEPTS) AND THEIR IMPACT ON THE ACCOUNTING SUPPORT OF INNOVATION ACTIVITIES

Purpose. The aim of the article is to substantiate the theoretical and methodological framework for accounting for innovation activities by examining the interrelationship between the evolution of economic (innovation) theory and accounting theory, as well as to further develop this framework through the identification and expansion of the accounting objects associated with innovation activities.

Methodology of research. The study employed a combination of general scientific and specialized research methods, including analysis, synthesis, induction, deduction, and idealization, to examine the development of economic, innovation, and accounting theories, identify their interrelationships, and determine the main trends in their evolution. This approach made it possible to distinguish the stages and factors underlying the formation and development of innovation theory and to assess their influence on the identification and expansion of the accounting objects of innovation activities. A systems approach was applied to examine accounting for innovation activities as an integrated information system shaped by the evolution of economic theories. The monographic method was used to critically analyse and synthesize scholarly literature on the development of economic and innovation theories (concepts), as well as accounting theories related to innovation. The modelling method was employed to develop a conceptual framework for the accounting objects of innovation activities in accordance with contemporary economic and innovation theories. Finally, the abstract and logical method was used to generalize the research findings, formulate theoretical propositions, substantiate the conclusions, and identify methodological directions for the further development of accounting for innovation activities.

Findings. The study substantiates that the development of innovation theories (concepts) is evolutionary in nature, emerging as a response to the increasingly complex needs of society. The pivotal role of science in fostering social and economic development and enhancing the efficiency of economic systems is emphasized. The impact of evolutionary changes in the formation and advancement of innovation theories on the transformation of accounting theory is investigated.

The study substantiates the necessity of aligning the theoretical and methodological foundations of accounting for innovation activities with the conceptual framework of economic (innovation) theories that have gained broad acceptance and have been interpreted within the social and economic context. Furthermore, it establishes the fundamental basis for identifying the objects and subject matter of innovation activities, thereby creating the prerequisites for further refinement of the theoretical and methodological foundations and the development of paradigm-based approaches to accounting for innovation activities.

Originality. The study further develops the scientific understanding of the formation and evolution of innovation theory by identifying four successive stages of its development: (1) the establishment of conceptual foundations; (2) the emergence of a paradigm-based understanding of innovation; (3) the recognition of science as the primary driver of innovation; and (4) the stage of globalization and digitalization. In addition, four key factors underlying this evolutionary process are identified: (1) the increasing value of new ideas as the principal form of capital; (2) the transformation of technological paradigms; (3) scientific and technological progress; and (4) sustainable development policies and concepts. This framework contributes to the further advancement of economic theory and accounting theory by deepening the identification and expanding the scope of accounting objects associated with innovation activities.

Practical value. The proposed provisions can be applied to the further development of the theoretical and practical aspects of accounting for innovation activities, as well as to defining the conceptual framework for the development of an accounting model for innovation activities aimed at enhancing the effectiveness of their management.

Key words: economic theory, innovation theory (concepts), accounting theory, accounting, innovation activities, accounting object, accounting and information support.

Дата надходження рукопису: 23.07.2026

Дата прийняття рукопису до друку: 24.08.2026

Дата публікації: 28.08.2026